

sina. Alkoholipolitiikkaryhmä tosin yrittää laajentaa keskustelun koskemaan myös alkoholiteollisuuden toimintaa kehityksissä. Tähän tarjoutuneet mahdollisuudet muun muassa siitä syystä, että ensi vuonna ICAA:n instituutti kokoontuu Brasiliassa.

Konferenssin aikana kokoontui ICAA:n yleisistunto, jossa paikalla olevat jäsenjärjestöt mm. valitsivat seuraavaksi kolmivuotiskaudeksi presidentin, varapresidentit ja johtokunnan, hyväksyivät talousraportit edellisiltä vuosilta sekä uudet jäsenjärjestöt.

Uusi presidentti tohtori Ibrahim Al-Awaji on kotoisin Saudi-Arabiasta ja on pitkään toi-

minut ICAA:n varapresidenttinä. Varapresidenteiksi valittiin aikaisemmat johtokunnan jäsenet tohtori Hope Obianwu (Nigeria), tohtori Robin Room (Kanada) ja tohtori Salme Ahlström (Suomi). Johtokunnan jäsenistä noin puolet ovat uusia. Naisten osuus ei valitettavasti lisääntynyt, koska jäsenjärjestöt olivat esittäneet uusiksi ehdokkaiksi pelkästään miehiä. Jäsenmaksua korotettiin ensi kerran sitten 1970-luvun 1 200 Sveitsin frangista 1 500 frangiin. Konferenssin viimeisessä istunnossa Robin Room kiitti edellistä presidenttiä Stein Bergiä, jonka kolmivuotiskauden aikana ICAA:n talous on kyetty vakiinnuttamaan tehok-

kaan säästökampanjan ansiosta.

Kuten edellä jo todettiin, seuraava ICAA:n kokous pidetään Brasiliassa, tarkemmin sanottuna 2.-6.8.1993 São Paulossa. Kokous on 37. alkoholi- ja 20. huumeinstituutti, eli molempiin aiheisiin liittyvää tutkimustietoa tulee olemaan tarjolla ensimmäistä kertaa ICAA:n historiassa Latinalaisessa Amerikassa. Vuoden 1994 instituutti tullaan järjestämään jälleen Euroopassa eli Prahassa ja seuraava konferenssi vuonna 1995 San Diegossa Kaliforniassa.

SALME AHLSTRÖM
ESA ÖSTERBERG

TORONTON MONOPOLIKOKOUS

Addiction Research Foundation (ARF) ja Ontarion Liquor Control Board (LCBO) järjestivät Torontossa 27.-30. loka-kuuta 1992 symposiumin, jossa käsiteltiin alkoholimonopoleja sekä niihin liittyviä terveydellisiä ja sosiaalisia kysymyksiä. Keskeisenä kiinnostuksen kohteena oli alkoholimonopolien rooli alkoholin aiheuttamien terveydellisten ja sosiaalisten ongelmien säätelijänä. Erityisesti haluttiin selvittää, miten alkoholiolojen säätely onnistuu aikana, jolloin sekä

kansainväliset kauppasopimukset että monet kotimaiset intressit ovat vaikuttamassa alkoholimonopolien toimintaedellytyksiin.

Symposiumin osanottajia oli lähes 60. Näiden joukossa oli yhteensä 6 edustajaa Pohjolan monopolimaista, Islannista, Norjasta, Ruotsista ja Suomesta. Euroopan puolelta oli edustettuna myös entinen monopolimaa Puola. Mikään yllätys ei ollut, että Kanadan eri provinssit, Ontario etunenässä, olivat hyvin edustettuina. Sen sijaan

Yhdysvaltojen osavaltioiden monopolien edustajia ei paikalla näkynyt, liekö heitä kutsuttukaan. Sen sijaan paikalla oli muutama amerikkalainen alkoholitutkija.

Yhdysvalloissa toimivien alkoholimonopolien edustajien poissaolo kokouksesta panee kysymään, oliko sittenkään täysin perusteltua kutsua symposiumia ensimmäiseksi alan kansainväliseksi kokoontumiseksi. Itse asiassa Pohjoismaiden alkoholimonopoleilla on pitkät perinteet keskinäisessä

yhteydenpidossa, ja jo viisi vuotta sitten eli vuonna 1987 pohjoismaiset alkoholimonopolit järjestivät Ruotsin Skarpössa kokouksen, jossa pohdittiin monopolien tulevaisuutta kansainvälisestä näkökulmasta (ks. esim Alkoholipolitiikin teemanumero 2/1987). Kaksi vuotta myöhemmin Skarpössä järjestettiin jälleen kansainvälinen monopolikokous, jossa osanottajia oli 14 maasta. Tällä kertaa pohdittiin, voitaisiinko pohjoismaista alkoholijärjestelmää soveltaa kehitysmaiden alkoholiolojen säätelyyn. Kaiken kaikkiaan Toronton monopolikokouksen voidaankin niin temaattisen jatkuvuuden kuin osanottajapohjansakin perusteella sanoa olevan pikemminkin edellä mainittujen Skarpön kokousten jatke kuin täysin uudentyyppisen yhteydenpidon lähtökohta. Sen sijaan Toronton kokous oli ensimmäinen laajamittainen yhteydenotto ARF:n ja LCBO:n välillä.

Toronton kokous käynnistyi Robin Roomin alustuksella, jossa ongelmakenttää pyrittiin kartoittamaan käsittelemällä toisaalta monopolisointia kaikenlaisten taloudellisten toimintojen yhteydessä ja toisaalta alkoholiin liittyvän monopolisoinnin sisällön ja muotojen kehitystä historiallisesti. Göteborgin systeemi ja muut Ruotsin kaupunkien 1800-luvun jälkipuoliskon alkoholimonopolit olivat anniskelumonopoleja. Sen sijaan ensimmäiset Yhdysvaltojen paikalliset monopolit, jotka syntyivät 1800-luvun loppupuolella, olivat vähittäismyyntimonopoleja.

1900-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä valtiolliset alkoholimonopolit alettiin yhä laajemmin nähdä kieltolain ja

täydellisen vapauden väliin asettuvana vaihtoehtona, jossa alkoholia olisi tarjolla rajoitusti ja valvotuissa olosuhteissa. Valtiolliset alkoholimonopolit yleistyivätkin nopeasti kieltolakien kumoutuessa. Tällä tavalla monopolin saivat kaikki Kanadan provinssit 1920-luvulla, 15 Yhdysvaltojen osavaltiota 1930-luvun keskivaiheilla, Islanti ja Norja vuonna 1922 ja Suomi vuonna 1932. Ruotsin tie monopoliin kulki Brattin järjestelmän kautta, joka sekini oli nähty vaihtoehtona kieltolaille.

On mielenkiintoista todeta, että alkoholikauppaan liittyvän yksityisen voitontavoittelun rajoittaminen ei ollut 1900-luvun alkupuoliskolla ideologisesti ongelmallista. Esimerkiksi John D. Rockefeller oli alkoholimonopoliin aktiivinen puolestapuhuja ja muun muassa totesi, että ”vain yksityisen voitontavoittelun poistaminen antaa todelliset mahdollisuudet alkoholin kulutuksen säätelyyn yhteiskuntaa hyödyttävällä tavalla. Kaikki muut toimintatavat ovat lähinnä vedenkantamista kaivon ja johtavat varmaan epäonnistumiseen”.

Pohjois-Amerikan ja Pohjoismaiden alkoholimonopolit ovat monilta osin kovin erilaisia. Yleistäen voidaan sanoa, että Pohjois-Amerikassa ei alkoholijuomien tuotantoa eikä anniskelua ole lainkaan monopolisoitu. Myös olut jää monopolisointien ulkopuolella. Sen sijaan siellä, missä monopoleja on, ne kattavat tukkumyynnin ja usein myös vähittäismyynnin. Kaikkialla väkevät alkoholijuomat ovat monopolien piirissä, ja usein myös viinit. Nämä erot ovat merkittäviä, sillä, kuten Robin Room totesi,

tulojen hankinnan kannalta tukkumyynnin monopolisointi on olennaisin alue, kun taas kansanterveyttä parannettaessa tai sosiaalisia haittoja vähennettäessä olennaisin monopolisoinnin alue on vähittäismyynti. Lisäksi Room korosti voimakkaasti, että alkoholimonopoli on samalla kertaa tehokas väline sekä kansanterveyden parantamisessa että valtion alkoholitulojen hankinnassa. Samaan aihepiiriin puuttui myös Harold Holder tarkastellessaan alkoholimonopoliin purkamista Iowassa ja Länsi-Virginiassa.

Seuraavat esitykset jatkoivat ongelma-alueen rajaamista. Ontarion Liquor Control Boardin johtajien Rowland Dunnin ja Larry Geen esitykset antoivat hyvän kuvan Kanadan monopolien kehityksestä ja ongelmista. Geen esitys oli kuvaus Ontarion Liquor Control Boardista, läntisen maailman suurimmasta alkoholimonopolista. LCBO työllistää 5 000 henkilöä ja sillä on yli 600 myymälää.

Tyypillinen LCBO:n myymälä oli pitkälle 1970-lukua karu, steriili ja miesvaltainen. Itse muistan vuonna 1979 asioineeni Torontossa myymälässä, jossa ensin täytettiin ostosten tilauslappu. Lappuun merkittiin asianomaisen alkoholimerkin numero, ostettavien pullojen määrä ja hinta. Tämä lappu vietiin myyjälle, joka tarkisti laskelmat ja leimasi tilauksen. Tämän jälkeen ostokset käytiin maksamassa erityisessä kassakopissa. Uuden kuitin kanssa asteltiin takaisin myyjän luo, joka tällä välin oli noutanut pulloja hyllyistä, kääri ne paperiin ja pannut paperipussiin. Myymälän hyllyt oli sijoi-

tettu siten, että asiakkaan näkyvissä ei ollut edes pullon pohjia saati sitten etikettejä.

Nyt kaikki on toisin. LCBO:n myymälät toimivat itsepalveluperiaatteella, ne sijaitsevat pääkatujen varsilla tai kauppa-keskuksissa ja ne on pyritty sisustamaan aistikkaasti ja käytännöllisiksi. Viimeksi näkemissänä myymälöissä oli muun muassa laite, joka asiakkaan odottaessa viilentää viinit tarjoilukuntoon. Kun tähän nopeaan muutosprosessiin yhdistyi johtajien vaihtaminen vuonna 1987 (uudet johtajat rekrytoitiin yksityiseltä sektorilta), voidaan yhtenä tulkintana esittää, että LCBO oli jäänyt kehityksen jalkoihin; se oli pysynyt muuttumattomana niin pitkään, että kun uudistuksiin täytyi mennä, ne oli tehtävä nopeasti vanhat perinteet katkaisten. LCBO:n sosiaaliset tavoitteet kuulostavatkin aika lailla samankaltaisilta kuin yksityisen alkoholiteollisuuden etujärjestöjen puheet vastuuntuntoisen juomisen edistämisestä. Tällaisia ovat esimerkiksi LCBO:n sosiaalista vastuuta ohjaavat periaatteet: ”On markkinoitava oikeille ihmisille ja oikeisiin tarkoituksiin” ja ”Markkinointi vastuullisille käyttäjille vastuullisiin käyttötarkoituksiin”. Kokonaiskulutuksen rajoittamiselle ei ole sijaa LCBO:n sosiaalisen vastuun skaalassa.

Dunningin esityksessä tuli esiin toinen hyvin selvä ero pohjoismaisiin alkoholimonopoleihin. Ei toki voida kieltää, etteikö Pohjoismaissakin olisi suosittu kotimaisia juomia ja etteivätkö kotimaisen teollisuuden ongelmat ole olleet ainakin jossain määrin myös monopolioiden ongelmia. LCBO:n

suhtautuminen kotimaisuuden suosimiseen on kuitenkin ollut ja on yhä selvästi protektionistisempaa. Itse asiassa ainakin Dunningin esityksen pohjalta voisi kuvitella, että kotimaisen alkoholiteollisuuden suojaaminen on LCBO:n tärkein tehtävä USA:n ja EY:n pyrkiessä tunkeutumaan Kanadan markkinoille. USA:n rynnistys perustuu Yhdysvaltojen ja Kanadan välillä vuonna 1987 solmittuun vapaakauppasopimukseen; EY taas toteuttaa pyrkimyksiään GATT-sopimuksen rajoissa.

Kanadan monopolioiden protektionistisuus erottaa ne tällä hetkellä selvästi pohjoismaisista monopoleista. Kun Kanadan monopolit pyrkivät neuvottelemaan kotimaiselle teollisuudelle suojaa ja suhteellisia etuja sekä käyttämään hyväkseen listauksessa ja hinnoittelussa löytyviä kotimaisen teollisuuden suosimismahdollisuuksia, on pohjoismaisten monopolioiden tämänhetkisenä päähuolena sen varmistaminen, että ulkomaisia ja kotimaisia alkoholijuomia todella kohdellaan samanarvoisesti. Näin siksi, että kotimaisen teollisuuden suosiminen olisi vastoin sopimusta Euroopan talousalueesta, ja tämän sopimuksenhan kaikki neljä Pohjolan monopolimaata ovat allekirjoittaneet.

Oma esitykseni pyrki kartoittamaan Pohjoismaiden alkoholimonopoleja ja Euroopan yhdentymistä koskevan keskustelun etenemistä ja nykyvaihetta. Samaan kokonaisuuteen liittyivät Klaus Mäkelän ja Christoffer Tigerstedtin analyysi Pohjoismaiden alkoholimonopolioiden sosiaalisesta vastuusta ja sen muuttumisesta,

Hildigunnur Ólafsdóttirin esitys Islannin monopolijärjestelmän kehityksestä sekä Øyvind Horverakin katsaus Norjan alkoholimonopoliin. Mitään erityisen järjestyttävää nämä paperit eivät sisältäneet, joskin jälleen kerran tuli esiin se, miten nopeasti tilanteet ovat muuttuneet. Vuonna 1987 ei Euroopan yhteisöjä ja alkoholia yhdistetty lainkaan toisiinsa, ja viisi vuotta myöhemmin taloudellisen integraation arvellaan olevan vaarantamassa koko pohjoismaisen alkoholijärjestelmän olemassaolon. Tälle jaksolle sijoittuu myös Islannin luopuminen oluen myyntikiellosta sekä alkoholijuomien tuotannon monopolisoinnista. Suurista muutoksista saatiin myös tapauskuvaus, kun Jacek Moskalewicz analysoi alkoholimonopolin kehitystä ja purkamista Puolassa.

Muista Kanadan provinseista symposiumissa saatiin tietoa mm. alkoholijuomien myyntitapojen muutoksista Brittiläisessä Kolumbiassa sekä siitä, miten kohtuullista juomista edistetään Quebecissä. Kokouksen asialistalla olivat myös eettiset kysymykset, jolloin käsiteltiin sellaisia teemoja kuten kansalaisten suojaamista alkoholin aiheuttamilta vaurioilta, alkoholin saatavuutta suhteessa väestön toiveisiin ja alkoholiteollisuudelle annettavia toimintavapauksia. Yksityiskohtaisemmin syvennyttiin kysymyksiin alkoholijuomien myymisestä alaikäisille ja juopuneille. Viimeisenä kokouspäivänä käsitelyn kohteena olivat monopolioiden ja terveystieteiden suhteet.